

Barbarić, D.; Bošnjak, A.; Galić, D.

INSTITUCIONALNI PATRIOTIZAM 'ORGANIZIRANE MANJINE' KAO POLITIČKA SUDBINA HRVATA U BIH

Sažetak: Osnovna svrha ovoga rada je pružiti teorijsko promišljanje političkog položaja bosanskohercegovačkih Hrvata. Polazi se od neminovne činjenice političke marginaliziranosti koja je reperkusija procesa tiranije većine. Interpretacijom dvaju suvremenih klasika političke misli Mancura Olsona i Hanne Arendt pokušavamo pokazati da se Hrvati moraju konstituirati u političku formu 'organizirane manjine' kako bi kompenzirali činjenicu vlastite demografske inferiornosti. Nadalje, želimo dokazati da je odgovor na hegemoniju većine dodatni demokratski napor koji će rezultirati tzv. kontrademokracijom. Potonja podrazumijeva da će hrvatske političke elite organizirati institucije nad kojima imaju ovlasti na najvišem stupnju učinkovitosti, te će vlastitom kadrovskom politikom osigurati zastupljenost najboljih na svim odgovornim pozicijama vlasti. Organizirana manjina se može konstituirati u nezaobilaznog političkog subjekta koji će biti sastavni akter svih budućih promjena političkog sustava i koji će vlastitom organiziranošću i političkom efikasnošću utjecati na mnijenje većine. Naposljetku, tvrdimo da bi proces stvaranja efikasnih institucija rezultirao svojevrsnim institucionalnim patriotizmom koji bi kompenzirao nedostatak osnovnog konsenzusa o zajedničkoj državnosti i stvorio uvjete za kreiranje pravednije i održive Bosne i Hercegovine.

Ključne riječi: organizirana manjina, tiranija većine, građanski neposluh, kontrademokracija, institucionalni patriotizam, problem švercera.

Podatci o autorima: doc. dr. sc. Dražen Barbarić, Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, drazen.barbaric@gmail.com; Ana-Mari Bošnjak, Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, anam.planinic@gmail.com; Domagoj Galić, Sveučilište u Mostaru, Filozofski fakultet, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosna i Hercegovina, gadomagoj@gmail.com

Barbarić, D.; Bošnjak, A.; Galić, D.

INSTITUTIONAL PATRIOTISM OF 'ORGANISED MINORITY' AS A POLITICAL DESTINY OF CROATS IN BOSNIA AND HERZEGOVINA

Abstract: The basic aim of this paper is to provide a theoretical deliberation of a political position of Croats in Bosnia and Herzegovina. It starts from the imminent fact of the political marginalisation which is a repercussion of the tyranny of the majority process. By interpreting two contemporary classics of political thought, Mancur Olson and Hanna Arendt, we try to prove that the Croats must constitute themselves into a political form of "organised minority" in order to compensate for their demographical inferiority. Furthermore, we want to prove that the response to the majority hegemony is an additional democratic effort which will result in so called contrademocracy. The later implies that the Croat political elites will organise institutions under their control on the highest efficiency level and that they will ensure the presence of best people in all positions of responsibility by their personnel policy. Organised minority can be constituted into inevitable political subject which will be a constituent subject of all future political system changes and which will influence public thinking of majority by its organisation and political efficiency. Finally, we claim that the process of creating efficient institutions would result in some sort of institutional patriotism which would compensate for the lack of basic consensus about common statehood and create the conditions for the creation of more just and sustainable Bosnia and Herzegovina.

Key words: organized minority, tyranny of majority, civil disobedience, contrademocracy, institutional patriotism, freeriders problem

Author's data: Prof. Ph. D. Dražen Barbarić, University of Mostar, Faculty of Humanities and Social Sciences, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosnia & Herzegovina, drazen.barbaric@gmail.com; Ana-Mari Bošnjak, University of Mostar, Faculty of Humanities and Social Sciences, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosnia & Herzegovina, anam.planinic@gmail.com; Domagoj Galić, University of Mostar, Faculty of Humanities and Social Sciences, Matice hrvatske bb, 88000 Mostar, Bosnia & Herzegovina, galadomagoj@gmail.com

1. Uvod

Kroz modernu povijest demokratskih režima politički sustavi su tendirali da kroz medij prava utvrde, garantiraju i ostvare građanska prava, bilo individualna ili kolektivna, koja su definirana putem političkih procesa. Cilj je vrlo jednostavan, pravni sustav natkriljuje i potvrđuje političku konstelaciju i omogućava njezinu modifikaciju, ali u strogo demokratskim i ustavno-pravnim kategorijama. Međutim, problem se pojavljuje kada nastane raspuklina između pravnog sustava kao jamca te političke sfere i stvarnog ostvarivanja garantiranih prava. U slučaju kada pravni okvir postane ideološko-legitimacijski mehanizam održavanja narušene i nepravedne strukture političkog onda mu se gubi svaki smisao. U tom trenutku postaje snažno sredstvo održavanja *statusa quo* i generator neprestanog institucionalnog nasilja nad onima kojima prava ostaju u sferi zajamčene apstrakcije. Tim više jer se pretvara u svojevrsnu 'luđačku košulju' koja održava političku dominaciju te je legitimira bez obzira što se ne radi o početnom stanju zbog koje je pravni okvir i nastao.¹

Problem se dodatno usložnjava kada se radi o podijeljenim društvima s jasnim odnosima većine i manjine, pogotovo ako se podjela temelji na nacionalnim različitostima. Potonji postaje ultimativni kriterij političke percepcije, grupiranja i djelovanja s eksplicitno određenim simboličkim teretom koje takva vrsta identificiranja donosi. Između ostalog, taj teret podrazumijeva jasnu i nedvojbenu identifikaciju određenog nacionalnog identiteta u odnosu na druge, pogotovo one slične po kulturološkoj ili jezičnoj osnovi. Politička sfera je najznačajnije polje unutar kojega se ta vrsta diferencijacije odvija, ona postaje supstrat za kulturološku, jezičnu, ekonomsku, vjersku i svaku drugu vrstu različitosti ili ih u krajnjem obliku 'usisava' u sveobuhvatan mehanizam nacionalne diferencijacije. Izuzetno velika opasnost u spomenutom procesu diferencijacija se javlja u trenucima prijelomnih povijesnih događaja, jer u njima politički procesi mogu postati moćno sredstvo negacije, marginalizacije ili potpunog eliminiranja drugih i drugačijih. U takvim trenucima javlja se gotovo nezaobilazan element koji još Alexis de Tocqueville primjećuje u 19. stoljeću u SAD-u, a riječ je o fenomenu „tiranije većine“ (Tocqueville, 1995).²

Pojednostavljeno, svedeno na čistu fenomenološku ravan, društveni odnosi jasno određenih većinskih i manjinskih zajednica se nužno prelijevaju i u političko te se unutar te strukture pokušavaju kodificirati te institucionalizirati kroz pravni poredak. Manjinska pozicija zbog činjenice nepovoljnijeg položaja ostaje trajno izložena političkoj dominaciji većine i to kroz demokratske procese, što dodatno otežava manjinski položaj. Takva vrsta hege-

1 Pod time prije svega smatramo intervencije visokih predstavnika koji su svojim odlukama modificirali dogovoreni politički sustav i transformirali ga u posve novi koji ne odražava volju svih triju nacionalnih komponenti bosanskohercegovačkog društva.

2 Napominjemo da se ovaj fenomen javlja na svim razinama vlasti i na cijelom prostoru BiH bez obzira na različite odnose nacionalnih većina ili manjina u pojedinim sredinama ili na pojedinim razinama vlasti.

monijskih praksi može povratno utjecati na manjinu u smjeru njezina daljnjeg rastakanja ili nestanka kao političkog faktora te svođenja na razinu folkloru ili dodatnim 'zbijanjem redova' i pokušajima mijenjanja nepovoljne političke situacije.

2. Fenomenološko određenje položaja bosanskohercegovačkih Hrvata

U opisanoj situaciji se nalaze bosanskohercegovački Hrvati, dakle, tehnički čine manjinsku zajednicu nad kojom se vrši određeni oblik većinske hegemonije. Međutim, paradoks čitave situacije je u tome što bosanskohercegovački Hrvati zapravo čine ravnopravan supstrat kompozitne suverenosti na kojoj se temelji uopće državnost sadašnje BiH. Ta je činjenica kodificirana kroz pravnu formu konstitutivnosti koja u određenom trenutku postaje neizdrživ teret manjinskoj zajednici jer joj jamči fiktivnu ravnopravnost u pravnoj sferi, a zapravo je izručuje političkom 'bojnom polju' unutar kojeg u svakom pogledu čini mnogo slabijeg suparnika. Konstitutivnost je postala legitimacijska mantra koja tiraniju većine ozakonjuje kroz model političkog natjecanja u kojem malobrojniji narod nema gotovo nikakvih izgleda za ravnopravno natjecanje. Problem je sljedeći, pravni poredak je Hrvatima zagantirao konstitutivnost i ravnopravnost, ali ih i strovalio u istaknutu raspuklinu gdje se u političkoj sferi moraju natjecati s mnogo snažnijim protivnikom koji svojim hegemonijskim djelovanjem može poništiti duh početnog sporazuma i sadržaj konstitutivnosti učiniti potpuno beznačajnim.

Manjinska zajednica, pogotovo njezina politička elita, se suočava s ozbiljnim problemom nemoći u održavanju postojećih, a kamoli zadobivanju dodatnih prava kojima će jamčiti vlastitu opstojnost. Stoga, ako ne želi biti svedena na razinu političkog dekora, mora se nametnuti kao najefektivniji dio suverenosti. Drugim riječima, ako želi osigurati vlastiti opstanak preko zaštite kolektivnih prava, nužno mora postići mnogo veći stupanj političke učinkovitosti negoli većinska zajednica. Jedini izlaz iz žrvnja tiranije većine jest biti bolji u svakom mogućem pogledu vlastite egzistencije. Situacija za Hrvate u BiH je izuzetno nepogodna i još k tome neizvjesna, ali nipošto beznadna.

Konstitutivni momenti svakog društva podrazumijevaju da se velika većina građana, makar i prešutno, slaže i odobrava politički sustav unutar kojega će se rješavati svi javni problemi i donositi kolektivno obvezujuće odluke. U slučaju BiH, navedeni moment se morao kreirati od triju partikularnih 'uloga suverenosti' koji su podrazumijevali minimalni zajednički nazivnik - prekid ratnih sukoba i izražavanje želje za životom u zajedničkoj državi. Problem je u tome što je upravo element prekida sukoba prevagnuo nad drugim, te se volja triju partikularnih 'uloga suverenosti' nikada nije mogla efektivno testirati. Međutim, Daytonskim mirovnim ugovorom su dogovorena pravila političke igre te određena struktura političke sfere unutar koje bi sva tri naroda trebala imati mogućnost efikasne političke participacije i utjecaja na donošenje spomenutih kolektivno obvezujućih odluka. Ta je činjenica donekle nadomještavala odsutnost iskrene želje za izgradnjom zajedničke države i međusobnog povjerenja. Ona je također pružala svojevrsan oblik legitimacije dogovorenog sustava i omogućila njegovo djelovanje bez obzira na sve probleme s kojima se suočavao. Važno je naglasiti da se legitimacija takvog dogovorenog sustava s minimalnim zajedničkim nazivnikom mora neprestano reflektivno legitimirati. Što znači, građani vlastitim odobravanjem moraju neprestano potvrđivati legitimnost sustava i na neki način produžavati mu vijek trajanja. Problem kod slučaja BiH je u tome što takav povratni refleks legitimacije sustava moraju pružati 'ulagači' početne suverenosti, a to su tri nacije. Bez legitimacije sustava samo

jedne od triju automatizmom se upada u krizu sustava koja obično znači da se izgubila ravnoteža u pravcu hegemonijskog djelovanja jedne ili dviju nacija nad ostalima. Postavlja se ključno pitanje, što u takvome trenutku može učiniti subordinirana ili marginalizirana nacija na političkom planu, a da ne iziđe izvan okvira ustava koji joj jamči ravnopravnost. U nastavku rada izvest ćemo dva teorijska koncepta koji idealtipski oslikavaju mogućnost redefinicije njihova položaja u bosanskohercegovačkom društvu, a samim time čine normativnu osnovu kritičkog promišljanja vlastite manjinske pozicije. Radi se o komplementarnim konceptima 'organizirane manjine'³ suvremenih klasika političke misli Mancura Olsona i Hanne Arendt.

3. Političko organiziranje manjinskih zajednica

Važan doprinos o učinkovitosti manjih grupa u društvu dao je Mancur Olson na čiji se koncept referiramo. Prije svega, on razbija uvriježenost o velikim skupinama kao nositeljima kolektivnog djelovanja i pokazuje da dovoljno malen broj pojedinaca postaje pokretačka snaga za kolektivno djelovanje koje je od koristi za skupinu. Njegova je teorija zamišljena, prije svega, kao napad na standardne pluralističke teorije interesnih grupa, koje se temelje na pretpostavci da "kad god određeni broj pojedinaca ima neki zajednički interes, oni će kolektivno djelovati da ga unaprijede i utjecaj takve grupe na javnu politiku bit će proporcionalan njezinoj veličini." (Kursar, 1997: 193). U vrijeme izlaska djela smatralo se da kada članovi neke skupine imaju zajednički interes ili cilj, i kada bi im svima bilo bolje ako bi se ti ciljevi ostvarili, logično slijedi da će pojedinci u skupini, ako su racionalni i ako žele zadovoljiti vlastite interese, djelovati tako da postignu taj cilj. Naravno, Olson odbacuje tu tezu i tvrdi da racionalni pojedinci neće djelovati tako da postignu zajednički ili grupni interes ako broj pojedinaca u grupi nije mal, ili ako ne postoji prisila ili neki posebni mehanizam koji će potaknuti pojedince da djeluju tako da ostvare zajednički interes. Drugim riječima, čak i kada bi svi pojedinci u velikim skupinama bili racionalni i slijedili vlastiti interes, i kada bi im bilo bolje da kao grupa djeluju tako da ostvare svoj zajednički interes i cilj, oni ipak neće svojevrijem djelovati tako da ostvare zajednički ili grupni interes (Olson, 1965: 1-2). S druge strane, Olson smatra da se u malim grupama mogu dogoditi samostalne inicijative koje bi donosile korist svim članovima. Također, male grupe imaju neke prednosti, a pri tome ekonomske pogodnosti nisu jedini motivacijski faktor. Ljudi su ponekad motivirani željom za ugledom, poštovanjem, prijateljstvom i drugim društvenim i psihološkim ciljevima. Ako mala grupa ljudi pripada istom društvenom krugu i jedan od njih prebaci teret prikupljanja zajedničkog dobra na druge, mogli bi izgubiti u društvenom smislu više nego što su time dobili u ekonomskom (Olson, 1965: 60). Takav ishod ih može odvratiti od sebičnih i prvenstveno materijalnih interesa.

U kontekstu teme kojom se ovaj rad bavi postoji začkoljica u tome da su Hrvati najmanja etnička grupa, konstitutivni u BiH, no opet nisu dovoljno mala grupa (prema Olsonovoj taksonomiji) da bi uspjeli prevladati veću grupu neposrednom organiziranošću. No opet, u političkoj sferi Hrvata u BiH postoji krovna organizacija - Hrvatski narodni sabor u Bosni i Hercegovini (HNS) koja okuplja većinu političkih stranaka s hrvatskim predznakom. Logično mjesto za početak sistematske studije organizacija je njihov smisao odnosno cilj. Pita-

³ Pod ovim konceptom se ne misli na političko-pravno određenje nacionalne manjine, nego teorijski prikaz manjinskog položaja u društvu koji nužno ne znači formalni položaj ili zakonsko određenje.

nje je što je HNS-u cilj i ima li nade da se u tolikoj mjeri organiziraju da bi mogli prebroditi spomenute probleme koji se tiču političke pozicije Hrvata.

Prvo, kao što Olson naglašava, treba primijetiti da su interesi u svim raznolikim vrstama organizacije koje bi one trebale podupirati, uglavnom zajednički interesi. Zajednički interes članova sindikata su više plaće, zajednički interes seljaka je povoljno zakonodavstvo, zajednički interes članica kartela jesu više cijene, zajednički interes dioničara jesu više dividende i cijene dionica, zajednički interes građana je dobra vlada. Nije slučajno što bi sve te različite vrste organizacija trebale djelovati prvenstveno u skladu sa zajedničkim interesima svojih članova. Čisto osobni ili pojedinačni interes može se ostvariti ili unaprijediti, najčešće i najsvrsishodnije pomoću individualne, neorganizirane akcije. Očito nema smisla imati organizaciju kada individualna, neorganizirana akcija može postići interes pojedinca isto tako ili bolje od organizacije (Olson, 1965: 7). Za većinu organizacija karakterističan je cilj da unapređuju interese svojih članova. Naravno, neke organizacije iz neznanja mogu promašiti taj cilj, a druge mogu završiti tako da posluže ciljevima svojeg rukovodstva. Ali uvijek treba naglasiti da organizacije često nestaju kada ne čine ništa da unaprijede interese svojih članova (Olson, 1965: 6).

U konkretnom slučaju bosanskohercegovačkih Hrvata polazimo od spomenutog HNS-a kao osnove obuhvatne političke organizacije. Što je cilj HNS-a? U statutu se mogu izdvojiti dva nama važna cilja za raspravu:

- ustrajan rad na jednakopravnosti bosanskohercegovačkih konstitutivnih naroda kao temeljne reference sveukupnog društvenog razvitka uz uvažavanje postojećih etnonacionalnih identiteta;
- poticanje temeljitih reformi propisa kojima bi se osigurala potpuna institucionalna i svaka druga jednakopravnost hrvatskog naroda s druga dva naroda i svim građanima u Bosni i Hercegovini.

Dakle, cilj je formuliran no organizacija je problematična, i to upravo zbog veličine organizacije. Tu Olson nalazi moguće rješenje jer se većinu knjige i bavi velikim grupama koje su bile prisiljene razviti posebne institucije u svrhu rješavanja problema članstva, nametnutog velikim obujmom ciljeva organizacije. On spominje federalistički ustroj kao eventualno rješenje. Ono podrazumijeva podjelu na više malih grupa, od koje svaka ima razlog pridružiti se ostalima kako bi stvorili svojevrsnu federaciju koja predstavlja cijelu grupu. Ako središnja organizacija osigurava neke usluge manjim organizacijama, to njih može ohrabriti da doprinose kolektivnim ciljevima cijele grupe. Dakle, organizacija koja upotrebljava društvene poticaje da mobilizira veliku grupu mora biti federacija manjih grupa jer društveni poticaji nešto znače samo u malim grupama (Olson, 1965: 63).

Treba imati na umu još jednu bitnu značajku, točnije mogućnost konsenzusa unutar grupe. Često se implicitno navodi da je krucijalno pitanje u diskusijama o organizacijskoj koheziji upravo stupanj konsenzusa. Ako postoje mnogobrojna ozbiljna neslaganja, neće biti koordiniranog djelovanja, no ako postoji, barem u nekim krucijalnim pitanjima, visok stupanj slaganja o cilju i načinu kako doći do njega, velike su šanse da će doći do efikasnog djelovanja (Olson, 1965: 59). Naravno, mogućnost postojanja savršenog konsenzusa je nerealna no nije nemoguća ako se tiče malog broja pitanja. Upravo ovdje pronalazimo zajedničku osnovu političkog djelovanja, tj. političkog organiziranja koje će dovesti do restrukturiranja čitavog političkog sustava, a radi se o osjećaju zajedničke marginaliziranosti i političke ugroženosti. Potonja predstavlja kohezivnu jezgru, samim time i određeni oblik kolektivnog dobra, koji omogućuje Hrvatima u BiH da se po načelu Olsonovih dobro organiziranih

manjinskih skupina efikasno organiziraju i odupru hegemonskim procesima kojima im se oduzima jednakopravan položaj.

Na sličnome tragu poput Olsona, Hannah Arendt je pri razmatranju društvenih gibanja 70-ih godina prošloga stoljeća u SAD-u pokušala dokazati da manjinske zajednice imaju tek mogućnost političkog otpora. Za nju postoje dva općenita oblika građanskog otpora. Prvi je prigovor savjesti, gdje pojedinac ili može odbiti izvršenje određenog čina ili obveze zbog moralnih skrupula koje ga u tome sprječavaju. U takvim slučajevima radi se o isključivo moralnom činu subjektivnog karaktera koji je u svojoj suštini nepolitička kategorija. Drugi oblik je pojedinačno ili kolektivno testiranje i propitivanje djelovanja političke vlasti ili pojedinih sektora samog sustava. U tom slučaju radi se o političkom činu otpora prema politikama, zakonima, institucijama i strukturama koje stvaraju nepravde ishode čime stavljaju u nepovoljan položaj većinu pripadnika određene manjinske zajednice. Drugi tip građanskog neposluha ne ovisi o svjetonazoru, političkim subjektima ili bilo kojem drugom aspektu nepravde, primjerice ekonomskom ili religijskom, već isključivo o osjećaju nepravde prema manjinskoj populaciji u političkom smislu. Hannah Arendt ističe: „Građanski neposluh se javlja kada značajan broj građana postaje uvjeren da normalni kanali promjena više ne funkcioniraju i da njihove pritužbe neće biti saslušane niti riješene ili da, u suprotnom slučaju, vlast namjerava promijeniti ili je pokrenula i ustraje na djelovanjima čija su legalnost i konstitucionalnost pod ozbiljnom sumnjom“ (Arendt, 1972: 43). Drugim riječima, manjina se otporom bori protiv ugnjetavanja, negiranja svoga identiteta i prava da participira u političkim procesima kako bi mogla sačuvati vlastita prava ili se izboriti za nova koja smatra nužnima za svoj opstanak. Jedinu mogućnost u stvarnoj političkoj borbi manjinske zajednice Hannah Arendt vidi kroz njezino organiziranje i kolektivno djelovanje prema nepravdnoj vlasti. Za nju je organizirana manjina „povezana zajedničkim mišljenjem, prije nego zajedničkim interesom, i odlukom da se suprotstavi državnim politikama čak i ako imaju razloga pretpostaviti da su ove politike poduprte većinom, njihovo dogovoreno djelovanje proizlazi iz međusobnog sporazuma, i upravo taj sporazum posuđuje povjerenje i uvjerenost za njihovo mišljenje, bez obzira kako su ga izvorno stekli“ (Arendt, 1972: 36). Manjina nad kojom se vrši strukturno političko nasilje stvara kohezivne mehanizme upravo kroz zajednički osjećaj marginalnog položaja i nepravde koja iz njega proizlazi. Generator njihova političkog djelovanja nije proračunata politika participacije već osjećaj ugroženosti i nezadovoljstva političkim sustavom vlastite države. U tom trenutku osjećaj nepravde poravnava sve političke, vjerske, ekonomske, socijalne i bilo koje druge razlike unutar manjinske zajednice te stavlja njihov osjećaj marginalnosti kao identitetski prioritet za koji se vrijedi boriti. To nipošto ne znači da se raznolikost identiteta, političkih stavova, ekonomskih interesa i svjetonazora unutar manjinske zajednice gubi, oni samo postaju sekundarni izvor političke privrženosti sve dok se osjećaj nepravde ne ispravi.

4. Demokratski impulsi organizirane manjine

U kontekstu BiH stvara se opasna tendencija koja ratnu logiku pretvara u mirnodopsku logiku političke dominacije. Riječ je o fenomenu ekskluzivne demokracije u kojoj bi svaka nacija na prostoru gdje ima većinsku poziciju omogućila demokratsku participaciju i građanska prava samo za pripadnike vlastite nacije. Na državnoj razini takav fenomen poprima sofisticiran oblik, gdje se reduciranim konceptom građanske države pokušava nadomjestiti kompozitna suverenost u jedinstvenu suverenost svih građana kao nositelja izvora najviše

vlasti u državi. Međutim, problem se javlja jer dominantna nacionalna zajednica u tom pogledu kroji sustav u kome bi čistom logikom statističke većine mogla u potpunosti dominirati svim političkim procesima i kreirati politički sustav prema vlastitim interesima. Taj se pristup oslanja na poimanje političke legitimacije da se svaki građanin mora pokoravati vlasti i političkim obvezama zato jer mu država omogućuje biračko pravo (Arendt, 1972: 51). Problem je u tome što je značajni dio građana BiH prihvatio legitimaciju države kroz vojni sporazum kao nadomjestak nepostojećem konsenzusu u kome bi sve tri nacije izrazile jasnu i nedvojbenu privrženost životu u zajedničkoj državi. Dakle, državnost BiH počiva ne na tehničkoj legitimaciji većine apstraktnih građana kao nositelja biračkog prava, već na trostrukoj nacionalnoj kompozitnosti koja i danas fungira kao temelj bilo kakvog oblika razmatranja bosanskohercegovačke državnosti.

Ako se politički sustav transformira prema tendencijama ekskluzivne demokracije, dogodit će se oblik političkog aparthejda u kojem će slabije zajednice biti svedene tek na rubriku statističke raznolikosti i na formu kulturološkog folklor. U takvoj situaciji manjinskoj zajednici ne preostaje ništa drugo nego dodatna borba za demokratizaciju društva. Prije svega, njezino inzistiranje na građanskoj neposlušnosti izraženo kroz moralne stavove ili oblike samožaljenja ostaju jalovi pokušaji promjena. Takva vrsta neposlušnosti nije političkog karaktera i najdalje što može dobaciti je oblik organiziranja udruga civilnog društva koje svojim aktivizmom i empatičnim radom mogu prikupiti unutarnju i vanjsku potporu za stvari koje smatraju važnima, ali bez ikakvih stvarnih poluga da riješe probleme. Stoga, manjinske zajednice u marginalnom položaju moraju formulirati neposlušnost u formi tzv. kontrademokracije (Rosanvallon, 2008, prema: Kursar, 2011: 95).⁴ Drugim riječima, moraju konsolidirati demokratske potencijale u onim dijelovima sustava u kojima nisu istisnuti političkim aparthejdom i učiniti ih mnogostruko boljim i pravednijim od onih unutar kojih ne sudjeluju ili im je zabranjeno sudjelovati. Pri tome se uvijek moraju pozivati na demokratske aksiome i ideale kojima će legitimirati vlastitu poziciju. Pozivanje na ideale zajedničkih demokratskih institucija u kojima će se voditi računa o interesima nacionalnih komponenti uz uvažavanje zajedničkih ciljeva može delegitimirati institucije koje takve vrijednosti ne provode ili ih potpuno niječu, dakle, kontrademokratskim idealima se može razbiti ekskluzivna aparthejd demokracija hegemonске zajednice.

Međutim, uvođenje kontrademokratskih procesa nije nimalo jednostavan zadatak. Prije svega, organizirana manjina mora uvelike nadmašiti demokratske standarde u svim aspektima političkog djelovanja u odnosu na institucije koje kontrolira većina. To znači da se tijekom čitavog političkog procesa omogući kvalitetna participacija građana i njihov efikasan nadzor nad izabranim dužnosnicima koji ih predstavljaju. Jedino se takvim putem, postizanjem visokih dometa demokratske politike unutar manjinske zajednice, može ukazati na nepravedne politike dominantne većine te im pružiti kontrademokratski otpor. Nadalje, sudska grana vlasti mora imati strateško mjesto u otklanjanju koruptivnih djelovanja unutar institucija koje kontrolira organizirana manjina, u suprotnom, stupanj korupcije može ozbiljno naštetiti početnom zajedništvu manjinske zajednice i vremenom otupjeti osjećaj zajedničke marginaliziranosti te će osjećaj unutarnjeg nezadovoljstva prevladati. Politički subjekti svojim djelovanjem ne smiju dopustiti da politika potkopa potencijale zajednice kojoj treba služiti i za čiju se jednakopravnost treba boriti.

⁴ Kontrademokracija nipošto ne podrazumijeva stvaranje paralelnih institucija vlasti ili separatističke tendencije, upravo suprotno, ona podrazumijeva da organizirana manjina u onim institucijama nad kojima ima kontrolu uspostavi izuzetno visoku razinu institucionalne efikasnosti, pravednosti ishoda i poštivanja građanskih prava tako da više razine vlasti ne mogu biti imune na mnogo bolju praksu institucija na nižim razinama vlasti.

Osnovna pretpostavka promišljanja pozicije organizirane manjine, a kamoli provođenje takvih ideja u političkoj praksi, podrazumijeva politički konsenzus manjinskog naroda. Hannah Arendt (1972: 46) pod potonjim smatra ogroman broj ili po mogućnosti jedno-glasnost članova takve zajednice u otporu prema dominantnoj većini. Taj internalizirani osjećaj političke obespravljenosti od najvećeg mogućeg broja manjinske zajednice može se smatrati svojevrsnim oblikom kolektivnog dobra o kojem politička elita mora voditi računa jer je i ono, poput svakog drugog kolektivnog dobra, potrošna stvar.

Tek u poziciji organizirane demokratske manjine može se postići ključna stvar, a to je transformacija u politički subjekt koji se ne može zanemariti u bilo kojem političkom procesu. To znači da se Hrvati kao manjinska zajednica u BiH moraju iz amorfne mase transformirati u kompaktnu organiziranu manjinu koja će snagom svojih institucija i razinom demokratske moći utjecati na većinu ukazujući na nepošteni stav koji je zauzela. Jedina sudbina Hrvata u BiH je postati toliko uzorita manjina koja će u svim aspektima političkog djelovanja postati ogledni primjer funkcionalnog i pravednog političkog djelovanja, a samim time i nezaobilazan faktor određivanja budućih procesa u ovoj državi. Zapravo jedina opcija svih manjinskih zajednica jest da se vlastitom transformacijom toliko demokratiziraju da bi mogle „tijekom vremena toliko utjecati na tzv. šutljivu većinu da će je ona prihvatiti kao nezaobilaznu i promijeniti mišljenje“ (Kursar, 2010: 104).⁵ Treba istaknuti da se u tom procesu transformacije u nezaobilaznu manjinu ni u kojem slučaju ne smije služiti nasilnim sredstvima te se trebaju koristiti pouke iz prethodnih grešaka kako se ne bi ponavljali isti problemi ili zajednica dovela u još nepovoljniji položaj. Također, ni kojem slučaju se ne smiju voditi politički procesi koji bi doveli do unazađenja položaja ostalih nacionalnih zajednica unutar institucija kojima vlada organizirana manjina, dapače, njima se mora ostvariti mogućnost demokratske participacije i izuzetno visok stupanj građanskih prava. Kontrademokracija, ako je pravilno provedena, mora dovesti do toga da se većina suoči da je njihova ekskluzivna demokracija manje efikasna, više korumpirana i nepravedna te da ne daje niti približne rezultate kao kod institucija organizirane manjine. U tome trenutku manjina postaje nezaobilazni faktor utjecaja na cjelokupni politički sustav i može tražiti restrukturiranje sustava koje će voditi računa o jednakopravnosti svih nacionalnih komponenti, a činiti državu djelotvornom i demokratskom. Na taj način bi se hegemonika većina dovela do tzv. revolucionarne situacije (Arendt, 1972: 43) u kojoj vlast više ne može funkcionirati na odgovarajući način i u kojoj se otvaraju procjepi za nužnost promjena sustava. Pojednostavljeno, kontrademokracija mora rezultirati ubrzanjem nepravednosti sustava te dovesti do prokazivanja svog apsurdna i njegove nepravednosti te učiniti situaciju neodrživom. Tada se otvara mogućnost redefiniranja osjećaja zajedničke državnosti, ali i institucionalnog restrukturiranja koji će dovesti do pravednih i poštenih ishoda u političkom polju.

5. Interna politička efikasnost 'organizirane manjine'

Kako bi se manjinska zajednica mogla organizirati na prostoru na kojem čini političku vlast, nužno je da se poštuju određeni uvjeti.⁶ Prije svega, mora se osigurati demokratski okvir

⁵ Hannah Arendt primjećuje takvu vrstu promjena u SAD-u 70-ih godina prošlog stoljeća. „Činjenica je da se suočavamo sa organiziranim manjinama koje stoje nasuprot tobožnje neartikuliranim, iako teško 'tihim' većinama, stoga mislim da je neporecivo da su te većine u zapanjujućoj mjeri promijenile raspoloženje i mišljenje pod pritiskom manjina“ (Arendt, 1972: 59).

⁶ C. Wright Mills je argumentirao da prije nego akcija neke grupe može početi, moraju postojati određeni predu-

u kojem će se artikulirati zajednički interes cijele zajednice i omogućiti pluralistička perspektiva rješavanja problema s kojima se ta populacija suočava. Drugim riječima mora se stvoriti mehanizam koordinacije strateških interesa hrvatskog naroda u BiH.⁷ Nadalje, u institucijama koje kontrolira hrvatska politička elita moraju se postići visoke razine profesionalnosti i efikasnosti, te se administrativni aparat mora popunjavati meritokratskim načelima. Ono što je ključno je da se politička elita postavi kao generator demokratske revitalizacije svoga naroda te se posveti borbi za njegova prava i zahtjeve. Ove dimenzije ćemo ukratko pojasniti u daljnjem tekstu.

Najveći problem s kojim se određeni narod može suočiti je opadanje njegova povjerenja prema institucijama, administraciji i političkoj eliti koja bi trebala štiti njegove interese. Birokracija ima odgovornost osiguravanja fundamentalnih potreba građana i očekuje se da isporučuju usluge nepristrano i efikasno, oni su svojevrсни alat kojim vladajući trebaju implementirati planove, projekte i programe. Odgovorno ponašanje vladajućih je preduvjet obnove povjerenja među stanovništvom,⁸ pogotovo ako se već vladavina percipira kao korumpirana i neefikasna. Razlozi za deficit povjerenja se može naći u nepovezanosti onog što administracija nudi i onog što građani žele i/ili trebaju. Na koncu, vjerovanje da stranka na vlasti ima namjeru djelovati u korist interesa drugih ljudi je ključna karakteristika suodnosa ljudi i vladajućih (Cook – Hardin – Levi, 2005: 2). Sve navedeno idu u korist argumentu da svi javni poslovi idu laganije, efikasnije i uz manje troškova kad postoji povjerenje između građana i vladajućih, u suprotnom postoji tendencija povećanja transakcijskih troškova, teže se naplaćuje porez, a građani i službenici su letargični i/ili ogorčeni. Jasno je da zajednica mora imati povjerenja u institucije koje provode odluke koje utječu pozitivno ili negativno na cjelokupnu populaciju. Birokracija na ovim područjima je obilježena, opravdano ili neopravdano, kao letargična, nesposobna i korumpirana.⁹ Čak između različitih razina vlasti, poput općinske i županijske, egzistira veliko nepovjerenje što posljedično otežava rad za dobrobit zajednice. Pa tako postoji permanentni latentni sukobi između pojedinih ministarstava, s jedne strane, i općinskih tijela, s druge.¹⁰ Ovakva birokratska situacija posebno opterećuje manjinske zajednice jer ih dodatno slabi prema unutra i vani. S jedne strane, onemogućava efikasno obavljanje administrativnih poslova na prostoru u kojem čine većinu, a s druge, dodatno slabi pregovaračku poziciju u odnosu na većinsku zajednicu.

Kada se detektira manjak ili kronična narušenost povjerenja pripadnika manjinske zajednice prema 'vlastitim institucijama' onda je definitivno nužno kreirati strategiju¹¹ institucio-

vjeti. Prvo, mora postojati racionalna svijest i identifikacija s interesima grupe. Drugo, odbijanje interesa drugih grupa kao nelegitimnih. Treće, svijest i spremnost da se upotrijebe politička sredstva kako bi se postigao kolektivni interes (Wright Mills, 1951: 325-328). Čak i benigne, filantropske organizacije posvećene poboljšanju materijalnog života ljudi izvan svog članstva gledaju slične organizacije kao protivnike (Olson, 1965: 126).

7 Kao navedeni mehanizam uspostavljen je Hrvatski narodni sabor.

8 Postoji korelacija između razvijenih država i razine povjerenja u lokalnu birokraciju. Primjerice, najveće povjerenje u javnu upravu imaju građani Švedske, Švicarske, Norveške, Finske i Luksemburga, dok je pri dnu BiH, a ispod nje Srbija, Bjelorusija, Makedonija, Slovenija i još neki drugi.

9 Postoje neke generičke osobine cijenjene u javnoj službi poput poštenja, integriteta, nepristranosti, poštovanja zakona i drugih ljudi, no u slučaju nepodudarnosti između zakonskih normi i narodnih običaja, korupcija može postati endemična i razviti se u kulturu življenja, BiH je pravi primjer navedenog stanja.

10 Na kraju, kvalitete same vladavine se donekle može i izračunati. Empirijska analiza učinkovitosti uprave se mjeri pomoću nekoliko faktora. Prvi, kvaliteta vladavine - razina korupcije, politička prava, efikasnost. Drugi, opseg zaštite privatnog vlasništva - sposobnost snaga za provođenje zakona. Treći mjeri razinu ekonomskih sloboda u društvu (Brillantes, 2011: 67). Nije teško pretpostaviti kako u tim segmentima stoji bosanskohercegovačka administracija.

11 U studijama javnog upravljanja popularna je postala strategija za poboljšanje birokratskog aparata koja uključuje reforme a) organizacije, procesa i procedura, b) paradigmi i ponašanja, c) vodstva na svim razinama vlasti

nalnog oporavka i obnove povjerenja građana. Strategija podrazumijeva shvaćanje da kontinuirane inicijative u cilju postizanja kvalitetnijih struktura, procedura i procesa moraju biti prioritet vladajućih ako im je iskrena namjera boriti se protiv deficita povjerenja. Inicijative podrazumijevaju uvođenje proceduralnih antikorupcijskih mjera, poboljšanje ekspertize, pojašnjenje i veća transparentnost pravila. Drugi faktor je reformiranje mentalnog sklopa u birokraciji što je dugotrajan proces. Dakle, cilj je poboljšati performanse osoblja i krenuti dalje od tradicionalnog poimanja reforme kao čisto tehničkog pitanja. Treći faktor uzima u obzir da erozija vladavine može proizlaziti zbog nedostatka efikasnosti političkog vodstva, a četvrti shvaća da je nužna građanska participacija kako bi se ljudi približili administraciji birokratskom procesu (Brillantes, 2011: 58-59).¹² Posebno je važna participacija građana u društvima poput bosanskohercegovačkog gdje se javni sektor percipira kao udaljen od potreba građana.

Jedan od ključnih problema svih institucija u BiH, uključujući one nad kojima Hrvati imaju ovlast, je njihova predmoderna narav, mi nažalost nismo ušli u razdoblje modernih weberijanskih birokratskih aparata. Kao glavni faktor racionalizacije našeg svijeta života možemo promatrati birokraciju u weberijanskom smislu. Ukotvljena na znanju, dehumanizaciji i tehničkim pravilima predstavlja evolutivni put bosanskohercegovačke birokracije. Dati povjerenje ovom fenomenu i njemu tražiti odgovor na ovaj zamršeni gordijski čvor čini se gotovo paradoksalno budući da se za birokraciju i u razvijenijim dijelovima svijeta veže dvostruka negativna konotacija. Nezadovoljni su i njezini agenti i korisnici.¹³ Zašto onda vjerovati u njezino prometejsko poslanje? Njezina kreativna snaga pokazat će da je više od loše organizacije i političkog rizika, više od pogreške u funkcioniranju i iracionalnog straha za preživljavanje sustava. Idući korak dalje, sustav je zapravo njezina homeostaza, a svjesna povezanosti vlastitog interesa s njegovanjem postojećeg ne uzurpira ga. No i da rušilačke silnice obgrle sustav, ona će zasigurno posljednja pasti. I zašto težiti tom mimikričnom otvrdnuću kad je krajnji cilj do kojeg je poći ovoj predweberijanskoj bosanskohercegovačkoj upravi i dalje emocionalno negativan takmac. Njezina tehnička nadmoć nad svim drugim oblicima organiziranja ljudi čini neumjesnom priču o njezinom dokidanju ili nepotrebnosti. No potrebno se uputiti na taj dugi razvojni hod. Potrebno je stići do Weberove uprave pa oslušivati trenutak ritualizacije kada će biti spremna na sljedeći evolutivni korak. Možda nakon toga krene i trendom korjenitih promjena pa neosobno, racionalno i predvidljivo ponašanje zauvijek zagwarantira svojim korisnicima digitalizacijom uprave. Odgovor na pitanje zašto ju koristiti kao integrativni element iako smo svjesni da je takva lojalnost kalkulativna i zasniiva se na materijalnim premisama možemo pronaći u teoriji disipativne strukture samorganizirajućih sustava.¹⁴ Pojednostavljeno, u uvjetima neravnoteže postoji paradoksalna povezanost između reda i strukture na jednoj strani i disipacije na drugoj. Neodoljiva sličnost s pozicijom naše društvene strukture. Disipacija je sada postala izvor reda. Ta materija je u uvjetima neravnoteže, utjecaja druge energije i uopćeno nestabilnosti evoluirala u još kompleksniju strukturu (Capra, 1998: 92). Ako iskoristimo ovu disipaciju u kojoj se nalazimo za

te d) građanske participacije.

¹² Čak se u stručnoj literaturi mogu naći radikalniji prijedlozi. Primjerice, kad nepovjerenje prema vladajućima postane toliko izraženo, možda i ne postoji bolji način nego oslabiti institucije, „eliminacija raznih agencija i ureda možda donekle smanji nepovjerenje“ (Hardin, 1998: 17).

¹³ I tvorac njezinog prometejskog bića, Weber, nije krio bojazan da ovaj instrument vlasti ne postane vlast nad vlašću.

¹⁴ Njezin istraživač Prigoginje će reći da živi organizmi mogu održavati životne procese u uvjetima neravnoteže i za tu spoznaju biti nagrađeni Nobelovom nagradom.

istupanje internaliziranog obrazaca, oslobođeni straha da može postati politička opasnost jer takva opasnost se još nikad nigdje nije obistinila, ekspanzionistička snaga može postati najснаžnija mašinerija za krojenje društvenog dobra. Regrutirana birokracija mora biti svjesna spomenute opreke u interakciji jer posljedično nesvjesnoj bliskosti njezin problem će postati grupni način razmišljanja koji će minimalizirati unutarorganizacijski sukob pri donošenju odluka i to najvjerojatnije „nauštrb njihove kvalitete, što može uzrokovati katastrofu“ (Muller u: Caramani, 2013: 157). Da taj zatvoreni sustav ne degenerira potrebno ga je tematizirati u recipročnoj komunikaciji sa sveučilištima, odnosno u kritičkoj interakciji (Habermas) između *bureau* i učionice. Za nadati je se da će kritička oštrica otupiti i disfunkcije uzrokovane dokonim zabušavanjem uslijed sve većeg švercanja koje je revidiralo ulogu birokracije na 'bijele slonove' i okovalo Prometeja. Ukratko, tek kroćenje bosansko-hercegovačke političke entropije putem birokratske funkcionalne strukturalne predstavlja nužan korak u samoorganizaciji manjine, naravno, time i čitave države.

Čak i u slučaju da organizirana zajednica posjeduje najsofisticiraniji, najpošteniji i najefikasniji administrativni aparat, bez iste takve političke elite manjinske zajednice ostaju osuđene na *status quo* i postupnu degradaciju svoga položaja. Stoga smatramo krucijalnim obratiti pažnju na personalnu dimenziju u politici.¹⁵ Drugim riječima, najbolje ljude staviti na najodgovornije pozicije upravo kako bi se pokušalo vratiti povjerenje stanovništva u institucije i kod manjinske zajednice stvoriti odanost i vezanost za institucije koje smatraju svojim. Pojednostavljeno manjinska politička elita kod vlastitih građana treba razviti institucionalni patriotizam.

Slavni teoretičar Vilfredo Pareto je definirao elite kao one ljude koji su najsposobniji u svojoj grani aktivnosti. Također, Gaetano Mosca objašnjava vladu manjine nad većinom time što je manjina organizirana. „Dominacija organizirane manjine koja se pokorava jedinstvenom impulsu nad neorganiziranom većinom je neizbježna. U isto vrijeme, manjina je organizirana baš zbog činjenice što je manjina. No dalje navodi još jedan razlog dominacije: „zbog toga što je manjina obično sastavljena od superiornih individua. Članovi vladajuće manjine imaju po pravilu neke osobine, stvarne ili prividne, koje su visoko cijenjene i imaju velik utjecaj u društvu u kojem žive“ (Mosca, 1939: 53). Naravno da je ovo simplificirano gledanje na elite koje su kasnije i oni modificirali priznajući da pripadnici elite nisu nužno sposobniji nego su se našli u takvom okruženju koje im je omogućilo poziciju u vlasti. No pretpostavimo da su elite uistinu takve, odgovorne i sposobne, da se regrutiraju hvalevrijedni pojedinci na svim razinama vlasti, počevši od birokracije kao žile kucavice društvenog ustroja.

Još jedan element Moscine teorije pridonosi razumijevanju elite. On tvrdi da je elita intimno povezana s društvom pomoću podijeljene, mnogo šire grupe koja obuhvaća praktično cijeli srednji sloj stanovništva – službenici, menadžeri, radnici, znanstvenici, intelektualci. Iz te grupe se regrutiraju ljudi za vladajuću elitu kao užu skupinu elite. Stabilnost bilo kojeg političkog organizma ovisi od razine moralnosti, inteligencije i aktivnosti koje je dosegao taj drugi sloj. Iz tog razloga je bitna cirkulacija elita. Elita, kao komandna skupina, oni koji mogu direktno utjecati na političke odluke, doživljava promjene u svojem sastavu regrutiranjem novih pojedinaca iz različitih slojeva društva, što utječe na njezinu vitalnost (Bottomore, 2008).¹⁶ Zaključno, elita koja podbacuje u pogledu upotrebe tehničkih izvora za

15 Thomas Bottomore citirajući Josepha Schumpetera naglašavajući značajke uspješnog političkog sustava pod jednom točkom ističe da ljudski materijal politike, tj. elite, treba biti visoke kvalitete (Bottomore, 2008: 117-118).

16 Pareto obraća najveću pažnju na taj aspekt, odnosno cirkulaciju individua između elite i neelite. U Paretovom opisu ne postoji stvarna transformacija društvene strukture, nego samo beskrajno cikličko kretanje u kome se vi-

podizanje životnog standarda i uvećanje bogatstva zajednice uistinu je bankrotirana elita (Aron, 1950: 153). Manjinska zajednica s 'bankrotiranom elitom' nema nikakvih izgleda protiv hegemonске većine i postaje pitanje vremena kada će s razine konstitutivnosti spaсти na razinu ne samo tehničke i demografske već i političke manjine. Upravo zbog svega navedenoga, politička elita bosanskohercegovačkih Hrvata mora postati zamašnjak organiziranja potencijala populacije koju politički predstavlja.¹⁷ Na njoj je najveći teret obrane postojećih i zahtjeva za novim kolektivnim pravima. Drugim riječima, ona mora vlastite partikularne interese učiniti sekundarnima te se posvetiti zajedničkom mnijenju Hrvata koji u ovom trenutku proizlazi iz osjećaja duboke političke marginaliziranosti i obespravljenosti. Kako god to banalno zvučalo, hrvatska politička elita mora suspendirati političko djelovanje kako bi se posvetila čistoj etnopolitici¹⁸ jer je na to prisiljena.

Posljednji problem u konstituciji prema 'organiziranoj manjini' s efikasnom administracijom i visokokvalitetnim političkim elitama je rješavanje tzv. problema švercera.¹⁹ Švercanje u krajnjoj instanci može rezultirati tragedijom zajedničkih dobara, odnosno, njihovim rasipanjem koje pojedincima donose korist. Devijacija je tim gora što se sklonošću vlastitom interesu nerijetko nepovratno troše javna dobra. Čak i ako nije riječ o njegovim nelegitimnim i nelegalnim radnjama, ono što je dobro za svakoga pojedina ne mora nužno biti dobro za kolektiv. Samo dizajn političkih institucija može zaustaviti tu tragičnu sklonost k potrošnji. Restriktivne institucije koje provode nadzor nad vjerodostojnošću samoobvezujućeg dogovora – „ja ću, ako ćeš i ti“ (Ostrom, 2006: 213). One bi bile i intervenirajući faktor kojim bi kažnjavali one koji se švercaju i nagrađivali one koji to ne čine. Problem švercanja je endemičan. Žarišna točka švercanja naporima grupe je zajednička dobrobit koja je manja od optimalne (Ostrom, 2006:7). Računajući s tim da se svi ostali pridržavaju pravila švercer stječe komparativnu prednost. No što kada nošeni primjerom švercera broj onih koji se pridržavaju pravila kopni? Jer švercer izaziva zazor, a jedini racionalan način da se oslobodimo od jarma tog osjećaja jest da se prošvercemo prvi. I što je s onima koji nisu ogreznuli u moralni hazard? „Kada neki broj pojedinaca ima zajednički ili kolektivni interes kada dijele zajedničku svrhu ili cilj - pojedinačna neorganizirana djelatnost (ili) neće moći unaprijediti taj zajednički interes ili ga neće biti u stanju primjereno unaprijediti“ (Olson, 1965). Pored temeljnog pitanja isplati li se švercati javlja se i pitanje isplati li se nadzirati one koji se švercaju?

Ova refleksija svakodnevica zahtijeva rearanžiranje jer u našem slučaju svakodnevica se redefinira i refokusira proživljavajući krizu najveću do sada. Grijeħ švercera nije više samo što stidljivo dodiruje prirodno stanje već je sada i osobni jaram da bi mogao završiti, ako se ne spomene javnog dobra, kao glavni junak Kafkinog Procesu, u svom vlastitom procesu sa skraćenim imenom u neprecizno dizajniranom kontekstu tragajući za preciznim situaci-

talnost elite u opadanju obnavlja regrutiranjem novih elemenata iz nižeg sloja stanovništva, ili njenim obaranjem i zamjenjivanjem novom elitom. Stoga, kako bi izbjegla drugi scenarij, politička elita mora voditi računa o vitalnosti kroz normalnu cirkulaciju unutar same sebe.

17 Jedna od ključnih institucija koja može multiplicirati spomenuti potencijal svakako je Sveučilište u Mostaru, te se upravo odnos prema njemu može shvatiti kao lakmus papir stupnja 'organiziranosti' Hrvata u BiH.

18 Vidi Vlasavljević, 2015.

19 Problem švercera je fenomen kada pojedinci zbog partikularnih interesa koriste ili zanemaruju javni interes uništavajući kolektivno dobro ili umanjujući mogućnost ostvarivanja općeg interesa.

Otkad je Olson razradio problem *freeridera* (švercera), formiranje grupa sa svrhom ostvarivanja političkih ciljeva se smatra zagonetkom koja se mora riješiti. Olson je predlagao selektivne beneficije za aktiviste, još se isticala važnost interpersonalnog i građanskog povjerenja, i postojanje društvenih mreža u zajednici. Postojanje zajedničkog identiteta je krucijalno za uspješno djelovanje.

jama i odnosima. Ovladavanje njima zapravo je imperativ vremena. Internalizirani osjećaj političke marginaliziranosti je potrošno kolektivno dobro hrvatskoga naroda. Nesankcioniranjem švercanja, tj. zanemarivanja općeg nauštrb privatnog interesa ili sabotiranjem zajedničkog interesa, nanosi se nepopravljiva šteta vlastitome narodu jednaka ili gora od one koja dolazi iz centara hegemonijske tiranije većine.

6. Zaključak

S obzirom na to da Hrvati u postojećoj luđačkoj košulji bosanskohercegovačkog političkog sustava ne mogu razviti afektivnu privrženost državi koja ih sustavno marginalizira, potrebno je razviti mehanizme njihova pristanka za egzistencijom unutar te države. Kao mogućnost se nameće fenomen institucionalnog patriotizma. Naime, organizirana manjina mora preko svojih političkih predstavnika stvoriti pravedne i efikasne institucije unutar dijela političkog sustava nad kojim imaju kontrolu, što znači da će od općinske do županijske razine svaka usluga građanima biti isporučena na najkvalitetniji mogući način. To bi rezultiralo vezanošću Hrvata u BiH za pravedne i efikasne institucije unutar kontrademokratskog sustava koji je organizirana manjina stvorila. U trenucima kada bi se stvorile institucije na državnoj razini koje bi jednakom dinamikom stvarale poštene i efikasne ishode uz maksimalno poštivanje nacionalnih interesa otvorila bi se mogućnost postupnog vezivanja i za njih. Tako bi se postupno prelijevao institucionalni patriotizam postignut unutar institucija organizirane manjine na zajedničke državne institucije.

Bez strukturiranja u 'organiziranu manjinu' Hrvati će ostati tek folklorni aspekt fingiranog bosanskohercegovačkog multikulturalizma, te će njihova politička pozicija biti kudikamo nepovoljnija negoli je trenutna. Kao primjer organizirane etničke manjine i svih benefita koje takva pozicija donosi navodimo primjer Baska u Kraljevini Španjolskoj. Juan Jose Ibarretxe, predsjednik Baskijske regije od 1999. do 2009., objasnio je zavidan napredak regije u zadnjih dvadeset godina jednom parolom: „svi zajedno, ili nikako“. Osjećaj zajedničkog identiteta, različitosti od ostatka Španjolske, baziranog na povijesti i kulturi je vodio regiju da traži mogućnost upravljanja vlastitom sudbinom. Statut o autonomiji Baskije 1979. je došao kad je kriza pogodila regiju, dogodilo se povećanje nezaposlenosti za 10 % a industrija je propadala sve dok tadašnji predstavnici regije nisu pokrenuli dugoročni plan restrukturiranja ekonomije. Do 2009. regija je imala najveći dohodak po stanovniku u Španjolskoj (Rae - Westlake, 2014: 12).

Literatura

- 1 Arendt, H., *Crisis of the Republic*, A Harvest Book Harcourt Brace & Company, San Diego - New York - London, 1972.
- 2 Aron, R., *Social Structure and Ruling Class*, British journal of sociology, Vol. 1, 1950., No. 2, pp. 1-16.
- 3 Bottomore, T., *Elite i društvo*, Mediteran Publishing, Novi Sad, 2008.
- 4 Brillantes, A., *Issues and Concerns in the Philippines and Areas for Reform*, International Public Management Review, Vol. 12, 2011., No. 2, pp. 55-80.
- 5 Caramani, D., *Komparativna politika*, Fakultet političkih znanosti Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.

- 6 Capra, F., Mreža života, Liberata, Zagreb, 1998.
- 7 Cook, K. – Hardin, R. – Levi, M., Cooperation Without Trust, Russel Sage, New York, 2005.
- 8 Hardin, R., Trust in Government, in: Trust in Governance, Braithwaite, V. – Levi, M. (eds.), Russel Sage, New York, 1998., pp. 9-27.
- 9 Mosca, G., The Ruling Class, Mcgraw- Hill, New York, 1939.
- 10 Kursar, T., Mancur Olson: Politička ekonomija interesnih grupa, Politička misao, Vol. 34, 1997., No. 2, pp. 192-202.
- 11 Kursar, T., Srećko Horvat, Igor Štiks: Pravo na pobunu: uvod u anatomiju građanskog otpora (Prikaz), Politička misao, Vol. 47, 2010., No. 3, pp. 101-106
- 12 Kursar, T., Sporna demokracija: novi doprinosi raspravi, Političke perspektive, Vol. 1, 2011., No. 1, pp. 85-98
- 13 Olson, M., The Logic of Collective Action, Harvard University Press, Massachusetts, 1965.
- 14 Ostrom, E., Upravljanje zajedničkim dobrima: evolucija institucija za kolektivno djelovanje, Naklada Jesenski i Turk, Zagreb, 2006.
- 15 Rae, J. – Westlake, S., When Small is Beautiful, Nesta, London, 2014.
- 16 Tocqueville, A., O demokraciji u Americi, Fakultet političkih znanosti, Zagreb, 1995.
- 17 Statut Hrvatskog narodnog sabora u Bosni i Hercegovini, http://www.hnsbih.ba/wp-content/uploads/2017/10/STATUT-HNS-a_usvojen-na-VI-zasjedanju_28_02_2015.pdf, preuzeto 31. XII 2017.
- 18 Vlaisavljević, U., Etnopolitika u doba njezina „građanskoga prevladavanja“ (Zašto rješavanje hrvatskoga pitanja ugrožava opstanak Bosne i Hercegovine), in: Identiteti - Kulture - Jezici: Identitetska i kulturna raznolikost BiH i europske perspektive jednoga podijeljenog društva, Šarac, I. (ed.), Filozofski fakultet, Mostar, 2015.
- 19 Wright Mills C., White Collar, Oxford University Press, New York, 1951.

